

СУДСКА ПРАКСА

ИСТИЦАЊЕ ПРИГОВОРА НЕНАДЛЕЖНОСТИ ПРЕД СТРАНИМ СУДОМ

Судска надлежност у међународном приватном праву разликује се од судске надлежности у унутрашњем праву по томе, што не указује који ће суд у границама једне земље бити надлежан за решење конкретног спорног односа, него означава да ли ће суд домаће или стране земље бити надлежан за расправљање спора грађанскоправног карактера са страним елементом. Ово питање решава суд земље пред којим се спор постави према прописима свога законодавства, који могу бити различити од прописа других земаља. У извесној мери може постојати и идентитет оваквих прописа између државе суда и ужег или ширег круга других држава с обзиром не само на постојање заједничког интереса да буду исти спорови задржани за домаће судове, него и зато, што је овде реч о судским одлукама које треба да производе дејства и ван територије државе суда и што постоји могућност примене реторзионих мера, односно успостављања тзв. реторзионе судске надлежности. Међутим, у случају када такав идентитет не постоји, судија земље где се води грађанскоправни спор са страним елементом, решава по својим прописима да ли је он или страни суд надлежан. То је принцип опште усвојен у овој материји и у вези са тим поставља се питање да ли је потребно истицати приговор ненадлежности страног суда у поступку који се води пред тим судом, јер ће такав приговор од његове стране несумњиво бити одбачен.

Приликом давања одговора на ово питање, треба разликовати случајеве искључиве судске надлежности у међународном приватном праву појединих држава од осталих случајева, јер је код првих споразум странака о судској надлежности (пророгациони споразум) искључен, а код других је у већем или мањем опсегу зависно од законодавства земље у питању дозвољен (1). Уколико је пророгациони

(1) Тако, на пр., док се у Француској на основу пророгације и изричне и прећутне углавном може отклонити надлежност француских судова у см. чл. 14 и 15. Француског грађанског законика (в. одлуке француских судова цитиране код Н. Batiffol-a, *Traité élémentaire de Droit International*

споразум дозвољен он може бити учињен изрично, а према законодавствима појединих држава и прећутно (2). У овом последњем случају на тај начин што ће се усвојити или тзв. избрани домицил за конкретан случај (као напр. у Француској) или што ће се странка упустити у спор пред страним судом не истичући приговор ненадлежности страног суда.

Неистичање оваквог приговора пред страним судом чак и онда када држава којој припада парнична странка (физичко или правно лице) не признаје тзв. прећутну пророгацију, повлачи за собом одређене правне последице у међународном опсегу. Наиме, иако законодавство једне државе или њена пракса (као напр. у Аустрији, или по праву бив. Југославије) (3) не признаје прећутну пророгацију, иако страну судску одлуку на њој засновану неће сматрати као одлуку надлежног суда у смислу својих прописа и као такву је неће признати и извршити на својој територији, ипак с обзиром на свестрани међународни економски промет и у вези са околношћу да се принудно извршење може поставити и у другим земљама, где се имовина (роба, покретне и непокретне ствари уопште, и права) извршеникова буде налазила — нестављање приговора ненадлежности страног суда има за последицу у читавом низу западноевропских држава схватање да пророгација постоји, да је на основу ње страни суд био надлежан и да се принудно извршење или признање стране судске одлуке не може одбити у таквом случају због ненадлежности страног суда.

Даља правна последица оваквог пропуштања — нестављања приговора ненадлежности страног суда — наступа и у оном случају када је поред спора у страниој земљи поведен и спор у домаћој земљи по истом основу и између истих парничних страна. Ако овај приговор није стављен пред страним судом, а нови спор је поведен у другој земљи, која иначе усваја приговор литиспенденције у смислу међународног приватног права, истичање приговора да парница већ

privé. Париз, 1949, стр. 707. и J. P. Niboyet, Cours de Droit International privé Français, 2-издање, Париз, 1949, стр. 651), дотле у праву Енглеске и Америке, на пророгацију, којом би се одузимала јурисдикција њихових судова негативно се гледа, док се сасвим другојачији став заузима у погледу проширења надлежности својих судова (в. Лунц, Међународное Частное Право, 1949, глава XVII, § (2). По немачком праву питање пророгације је знатно шире постављено (в. Е. Riezler, Internationales Zivilprozessrecht, Берлин, 1949. стр. 533 и сл.). Пророгација је дозвољена и по праву Аустрије, СССР-а и других земаља.

(2) Такав је случај са француском праксом — в. Batiffol, op. cit. стр. 708 и Niboyet, op. cit. стр. 651; за право В. Британије, в. „Foreign Judgment Act”, од 1933, чији је превод дат на француском језику у Clunet, г. 1934, стр. 502—513 (§ 3, под 1 пом. закона); за право Италије, в. зак. о грађ. суд. поступку од 1940, чл. 4; за право Белгије, в. Е. Vroonen, De la force extraterritoriale des jugements étrangers, теза, 1919, стр. 156 и сл.

(3) В. одлуке цитиране код А. Бачмецеља, Коментар Југословенског извршног поступка, 1932, стр. 22.

тече може бити извршено са успехом. У противном случају, овакав приговор би био одбачен, и ако је страни суд већ донео правоснажну судску одлуку, она би могла бити принудно извршена у појединим страним земљама, мада се у домаћој земљи води нов спор идентичан по основу и између истих странака, као и спор по коме је страни суд одлуку донео.

Најзад, нестављање приговора о ненадлежности страног суда значајно је и због питања конекситета, јер се може сматрати, да се пророгација по главном спору односи и на конексне спорове.

Са ових разлога, кадгод се у иностранству води спор грађанскоправног карактера са страним елементом, треба истицати приговор ненадлежности страног суда, иако би иначе страни суд био по прописима своје земље надлежан и без обзира на то што би он формално одбацио такав приговор. Овакав приговор, пак, треба стављати још на првом рочишту и не треба сматрати да ће се неодазивање позиву за расправу конкретног спора пред страним судом третирати као истицање таквог приговора. Стављањем поменутог приговора могу се избећи напред поменуте правне последице, чији практични значај у појединим случајевима може бити веома осетан не само за парничну страну, него и за њену земљу у целини.

Др. Михаило Јездичић

ПРОДАВЧЕВА ДОЦЊА. — КОНКРЕТНА ШТЕТА. — КУПОВИНА РАДИ ПОКРИЋА. — АПСТРАКТНА ШТЕТА

Према закључници од 17 јула 1952 г. туженик је преузео обавезу да испоручи тужиоцу 500 кг. бибера по цени од дин. 3.200 за један килограм. Туженик је 21 јула 1952 г. испоручио 143 кг. а у погледу остатка изјавио да бибера више нема. Дописом од 28 јула 1952 г. тужилац је позвао туженика да му испоручи остатак бибера у року од два дана, јер ће у противном набавити робу на другој страни и тражити да му плати разлику у цени.

Туженик није испоручио робу ни у накнадном року, па је тужилац предложио да се туженик обавезе на испоруку још неиспоручене количине бибера или на исплату дин. 464.100.— као разлику између уговорене и садање цене бибера, тврдећи да та разлика износи дин. 1.200 по килограму.

Одлуком је удовољено захтеву тужбе.

Главна Државна арбитража укинула је одлуку. У образложењу се каже:

Према стању списка тужилац није извршио куповину за покриће, да би штету обрачунао на основу разлике између уговорене и плаћене више цене. Напротив, износ од 1.300 дин. по килограму који тужилац потражује претставља разлику између уговорене и неке тржишне цене за коју није наведено када и где је забележена.